

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Валерій МАРЧЕНКО,
*завідувач кафедри підготовки офіцерів запасу
Національного університету оборони України,
полковник в запасі*

Марченко В. *Матеріально-технічне забезпечення військових формувань Української Народної Республіки.*

У статті висвітлено процес створення системи забезпечення матеріально-технічними ресурсами військових формувань в період Української Народної Республіки у 1917–1919 роках.

Ключові слова: *військові формування УНР, матеріально-технічні ресурси, система забезпечення.*

Марченко В. *Материально-техническое обеспечение воинских формирований Украинской Народной Республики.*

В статье освещается процесс создания системы обеспечения материально-техническими ресурсами воинских формирований Украинской Народной Республики в 1917–1919 годах.

Ключевые слова: *Украинская Народная Республика, воинские формирования УНР, материально-технические ресурсы, система обеспечения.*

Marchenko V. *Logistics of military formations Ukrainian National Republic.*

The article highlights the process of creating a system of material and technical resources of military forces during the Ukrainian National Republic in 1917–1919, respectively.

Key words: *military units of the UPR, inputs, the system software.*

Ще на початку жовтня 1917 року перший український військовий з'їзд звернув увагу його делегатів на необхідність технічного оснащення українізованих військ. У своїй резолюції «Про підвищення боєздатності армії» з'їзд вимагав «поруч із загальною українізацією в першу чергу вимагати українізації шабів, інженерних, технічних, транспортних, кавалерійських, артилерійських, авіаційних установ...» [1, арк. 28]

Складність полягала у створенні системи технічного та матеріального забезпечення українізованих частин. Для реалізації завдань, зокрема, бракувало національних управлінських кадрів відповідного рівня. Тому з'їзд вимагав «аби з українських дивізій була призначена певна кількість офіцерів для освіти в Академії Генерального Штабу; українізувати технічні й інженерні військові школи у Києві» [1, арк.28]

Відповідна робота була проведена на всіх рівнях. У листопаді 1917 року Генеральний Секретаріат Військових Справ сформував Український генеральний військовий штаб. Організація Генерального штабу більш чітко і конкретно визначала напрями роботи щодо здійснення технічного забезпечення війська. У складі Генерального штабу існували відділи: зв'язку, артилерійський, постачання армії, інспекторат артилерії [2, с. 119].

А 23 грудня 1917 року до Політичного відділу Військового Генерального Секретарства було подано список співробітників Військово-технічного управління. Чисельність Військово-технічного управління Генерального Секретарства у справах військових становила 27 осіб, з них: офіцерів-10; урядовців-7, решта – вільнонаймані різних спеціальностей. Очолював Військово-технічне управління урядовець Шумицький Микола Андрійович, член Військового Генерального Комітету. Співробітники управління були переведені з військових частин, установ і управ різних видів і родів військ (авіаційних, інженерних, піших, автомобільних, кавалерійських, зв'язку) в тому числі безпосередньо з фронтів [3, арк. 5–6].

Труднощі у забезпеченні збройних сил необхідними матеріально-технічними засобами, прорахунки та упущення при створенні відповідних структур матеріально-технічного забезпечення частин обумовлювалися прийняттям часом некомпетентних рішень без певного матеріального підґрунтя. Однією з причин такого стану було призначення на найвищі посади в уряді видатних українських революціонерів без відповідної фахової та професійної підготовки. П. Скоропадський оцінюючи діяльність Центральної Ради щодо будівництва регулярної армії зазначав, що в урядових установах Центральної Ради він не бачив «дійсно державних людей, а лише партійних діячів» [4, с. 194].

Важливим чинником ефективної діяльності системи матеріально-технічного забезпечення військ завжди виступали кваліфіковані фахівці. Одним із напрямків створення регулярної української армії керівництво УНР вбачало підготовку власних офіцерських кадрів. Навесні 1918 року за наказом Військового Міністра, Шкільний відділ при Генеральному Штабі Народного Військового Міністерства приступив до формування Інструкторської школи старшин. Школа призначалася для оновлення та формування у слухачів спеціальної військової свідомості, звертаючи найбільшу увагу на практичну сторону військової справи із використанням для цього досвіду сучасної війни. У школі підготовка фахівців здійснювалася для всіх родів військ: піхоти, кінно-козачих та гарматних частин (для останніх на посади старших старшин в батареях), а також для саперних частин на посади сотенних в саперно-підривні, мінерні та телеграфні сотні [5, арк. 20].

Через брак можливостей готувати одночасно необхідну кількість старшин, було вирішено, що зазначена школа буде здійснювати підготовку фахівців лише для піших, кінно-козачих, гарматних і тільки для саперних частин у кількості 50 відсотків необхідного для збройних сил. Було також

ухвалено, що для підготовки старшин-фахівців інженерної справи – понтонерів, залізничників, автомобілістів, мотоциклістів, електротехніків взагалі і особливо для обслуговування радіостанцій – сформувати згодом окрему військову технічну школу, а для авіаторів – авіаційну школу. Термін навчання слухачів становив: піших, кіннокозаків та гарматників – півтора, а саперів – два місяця [5, арк. 21].

У всіх видах збройних сил були відповідні організаційно-штатні структури матеріально-технічного забезпечення. Так, у міністерстві Справ Морських був Господарчий департамент, який охоплював всі сфери забезпечення і постачання для флоту. Очолював цей департамент один з трьох товаришів (заступників) міністра [6, арк. 49–51]. Господарчий департамент поділявся на три віце-департаменти: господарський, вільного найму та технічних справ і кораблебудівничих справ. Господарський віце-департамент, у свою чергу, поділявся на три відділи – заготівель, постачання, кошторисний або смітний [6, арк. 49–51].

При Міністерстві Справ Морських була створена спеціальна комісія, яка займалася прийомом від німецької окупаційної військової адміністрації майна Морського відомства, що знаходились на заводах і у портах [7, арк. 1].

Для забезпечення військ зброєю, боеприпасами та здійснення технічної підтримки у військах створювалися відповідні підрозділи і частини. Українською армією широко використовувалися автомобілі, які призначалися для технічної підтримки військ, та автопанцерники – для бойової підтримки. Скрутне становище з автотранспортом обумовило Військове керівництво Української Народної Республіки видати наказ від 5 грудня 1917 року № 46, яким вводилася автомобільна повинність в м. Києві. Комісаром міста Києва по справах реквізиції автомобілів, а також завідуючим всіма гаражами і автомобільними майстернями м. Києва був призначений прапорщик

С. Д. Манич. У наказі зазначалося: „Ніякі особи і інституції не мають права робити реквізиції автомобілів без відома і дозволу комісара С.Д. Манича» [8, арк.1].

Наказ по Військовій Офіції Української Народної від 15 квітня 1918 року № 51 визначав, що для обслуговування технічних частин армії УНР у справі полагодження автомобільної техніки розташовувалися по корпусам потяги-майстерні №№ 3, 4, 5, 7, а також дві армійські автомайстерні – у містах Рівно і Одеса. За умов неготовності потягів-майстерень заходами Головної Інженерної Управи передбачалося переставити армійські майстерні на рухомі состави, утворивши 4 потяги-майстерні [9, арк. 98].

У військах дієвої армії УНР до складу штабу артилерійської бригади входила частина артилерійського постачання, начальнику якої підлягала рухома артилерійська майстерня [10, арк.14.]. Окрім рухомої артилерійської майстерні штатом передбачалися легкий та важкий артилерійські парки. [10, арк. 30, 51].

За доби української державності часів Директорії (грудень 1918–1920 рр.) армія УНР успадкувала від армії Української Держави переважну більшість гетьманських військових установ та формувань. Водночас, керівництво Директорії здійснювало певні кроки щодо реорганізації та оновлення органів військового управління. Наказ Військам Дієвої Армії УНР від 6 березня 1919 року Ч. 11 остаточно розмежовував сфери діяльності Військового Міністерства і Дієвої Армії. На Військове Міністерство покладалося: всі організаційні справи по запасовим частинам і тим частинам, що не увійшли до складу Дієвої Армії; постачання фронтів Дієвої Армії; утворення резерву старшин; розробка законопроектів, які стосуються військових справ [11, арк. 21].

Однак, через недоліки в організації та складнощі у постачанні матеріально-технічного майна, питання забезпечення всім необхідним перекладалися Головним Командуванням на командирів частин. Так, у

наказі Головної Команди Війська Української Народної Республіки від 9 червня 1919 року зазначалося: «Всім мобілізованим з'явитися на збірні пункти добре одягненим, озброєним і з харчами на сім діб. При кожній рушниці мати 120 набоїв» [12, арк. 15].

У доповіді командуючого Дієвою армією генерал-хорунжого Омеляновича-Павленка Головному отаману військ Української Народної Республіки С.В. Петлюрі від 25 травня 1920 року «Про організацію армії У.Н.Р., згідно організаційним планам і штабам, виданим Військовим Міністерством» викладено прохання про забезпечення частин необхідною зброєю і амуніцією (в першу чергу 3000 рушниць, 40 кулеметів, 10 гармат 3-х дюймових, 2 тяжких, 1 000 000 набоїв, 5000 снарядів, прикомандирувати бронепотяги і панцерники), що дасть змогу зараз приступити до формування по штату військового часу 5-ти дивізій. Прохання про постачання вищевикладених засобів матеріально-технічного забезпечення командуючий Дієвої армії звертав до Головного командування військами УНР та польсько-го командування [13, арк.16].

Далі, зазначалося у доповіді, послідовно, як тільки буде отримано відповідне і належне військовоє знаряддя і майно, має бути проведено розгортання дивізій з відповідними гарматними, кулеметними і технічними частинами. Згідно штатам воєнного часу, у кожній дивізії передбачалося, зокрема, мати один технічний полк [13, арк. 16].

У доповіді зазначалося, що технічні відділи в армії майже не існують, за винятком окремих частин і організацію їх необхідно розпочинати знову, особливо щодо придбання необхідного майна [13, арк.17]. У питаннях організації штабу командувачем наголошувалося на необхідності мати у складі штабів інспекторів: артилерії, інженерного, з приданими необхідними канцелярськими [13, арк.18].

Значна увага приділялася військам зв'язку. У вересні 1917 року у м. Києві в числі інших військових частин і підрозділів

була українізована окрема телеграфна сотня [2, с. 101]. При формуванні у листопаді 1917 року Генеральним Секретаріатом Військових Справ Українського Генерального штабу, в його структурі існував відділ зв'язку (начальник відділу – полковник Козьма) [2, с. 119]. Отже, цей підрозділ був цілком самостійною структурою, аналогічною сучасному управлінню зв'язку, який здійснював керівництво підрозділами і частинами зв'язку.

Війська зв'язку були особливим типом війська. Силами служби зв'язку вже на початку українсько-польської війни була зібрана чимала кількість технічного майна, та споруджено телефонні і телеграфні лінії та станції [14, с. 181]. Відділ зв'язку під час війни був одним із найголовніших частин УГА, яка забезпечувала війська та інші бойові групи необхідною інформацією.

Влітку 1919 року кожний корпус або група військ мали радіодивізіон, до складу якого входили чотири радіотелеграфні команди з апаратами Морзе чи Юза для зв'язку з командуванням армії чи групами армії [15, с. 201].

Організація зв'язку у військах УНР на заключному етапі революційних подій мала чітку структуру. При Генеральному Штабі була сформована окрема телеграфно-телефонна сотня. Серед технічного оснащення сотні було п'ять телеграфних апаратів «Морзе», 44 комплекти телефонних апаратів різної конструкції (фонічних, індукторних, форпостних) та вісім комутаторів по 12 ліній кожна [16, арк. 474].

При Штабі Дієвої армії наприкінці 1920 року, згідно реєстру, існувала телеграфна сотня у складі 5 старшин і 92 козаків [16, арк. 429]. А у складі штабів дивізії формувалися відділи зв'язку на чолі з начальником відділу, який по службі підлягав Начальнику зв'язку вищого штабу, до якого входить дивізія [16, арк. 472].

Таким чином, можна стверджувати, що питання матеріально-технічного забезпечення на різних етапах створення та реоргані-

зації військових формувань періоду Української Народної Республіки вирішувалася за рахунок використання матеріально-технічних ресурсів армій Російської та Австро-Угорської імперій, що залишилися в українізованих частинах та з'єднаннях; відновлення всіх технічних засобів та озброєння спеціально створеними технічними частинами, які здійснювали ремонтні та відновлювальні роботи.

На різних етапах будівництва українських збройних сил ці завдання вирішувалися з урахуванням політичних поглядів державного керівництва та військово-політичної обстановки, що складалася на той чи інший час. Певні політичні та військові прорахунки і помилки, економічне становище України не дозволяли вповні створити національні збройні сили здатні захистити суверенітет Української держави.

ДЖЕРЕЛА

1. ЦДАВОУ. Фонд 1076, опис 2, спр. 8.
2. Історія Українського війська. У 2-х т. Т.2. –К., Видавництво «Варта», 1995. 464 с.
3. ЦДАВОУ. Фонд 1076, опис 3, спр. 5.
4. Скоропадський П. Спогади. – Філадельфія, -1995, – 324 с.
5. ЦДАВОУ. Фонд 1064, опис 1, спр. 4.
6. ЦДАВОУ. Фонд 3172, опис 1, спр. 48.
7. ЦДАВОУ. Фонд 3766, опис 1, спр. 70.
8. ЦДАВОУ. Фонд 1076, опис 1, спр. 1а.
9. ЦДАВОУ. Фонд 1076, опис 1, спр. 14.
10. ЦДАВОУ. Фонд 3172, опис 1, спр. 56.
11. ЦДАВОУ. Фонд 1078, опис 1, спр. 90.
12. ЦДАВОУ. Фонд 1064, опис 1, спр. 24.
13. ЦДАВОУ. Фонд 3172, опис 1, спр. 1.
14. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. – Львів, 1998. – 488 с.
15. Ткачук П.П. Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. / П.П. Ткачук. – Львів: ЛІСВ. – 2009. – 311 с.
16. ЦДАВОУ. Фонд 3172, опис 1, спр. 10.